

Izabela Ostoj

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
Wydział Ekonomii
Katedra Ekonomii
izabela.ostoj@ue.katowice.pl

SPOSOBY INTEGRACJI KSZTAŁCENIA NA POZIOMIE WYŻSZYM ZE ZDOBYWANIEM DOŚWIADCZENIA ZAWODOWEGO – WYNIKI BADAŃ

Streszczenie: Doświadczenie zawodowe jest jedną z cech warunkujących skuteczną tranzycję absolwentów szkół wyższych na rynek pracy. W Polsce istnieje wiele różnych możliwości łączenia zdobywania doświadczenia zawodowego ze studiami w trybie stacjonarnym. Występuje też znaczny zakres swobody w tym zakresie. Badania ankietowe przeprowadzone wśród studentów wykazały, że w ich opinii najlepszym modelem łączenia studiów ze zdobywaniem doświadczenia zawodowego byłby system dualny, gdyby taki funkcjonował. Dla studentów istotna jest możliwość osiągnięcia dochodu, dlatego w obecnych realiach wybrali pracę na podstawie umowy cywilnoprawnej w elastycznym czasie pracy jako najlepszą formę zdobywania doświadczenia zawodowego w czasie studiów.

Słowa kluczowe: rynek pracy, doświadczenie zawodowe, kształcenie dualne.

Wprowadzenie

Rosnące w Polsce bezrobocie wśród absolwentów szkół wyższych skłania do poszukiwania przyczyn takiego stanu. Literatura przedmiotu wskazuje na istnienie licznych barier płynnego wejścia absolwentów szkół wyższych na rynek pracy. Jedną z nich jest niedostatek doświadczenia zawodowego.

Celem artykułu jest przedstawienie doświadczenia zawodowego jako determinanty sprawnego wejścia absolwentów wyższych uczelni na rynek pracy oraz identyfikacja preferowanych przez studentów ścieżek łączenia studiów w trybie stacjonarnym ze zdobywaniem doświadczenia zawodowego na podstawie wyni-

ków badań przeprowadzonych wśród studentów Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach. W artykule podjęto próbę udowodnienia tezy, iż zróżnicowane preferencje studentów sugerują potrzebę dopuszczenia różnych sposobów łączenia studiów ze zdobywaniem doświadczenia zawodowego. Artykuł składa się z trzech części. W pierwszej na podstawie literatury przedmiotu omówiono znaczenie doświadczenia zawodowego jako czynnika warunkującego pomyślne wejście absolwenta wyższej uczelni na rynek pracy. W drugiej zarysowano dostępne i hipotetyczne możliwości łączenia studiów ze zdobywaniem doświadczenia zawodowego. W trzeciej części przedstawiono wyniki badania ankietowego przeprowadzonego wśród studentów na temat preferowanych przez nich wariantów łączenia studiów w trybie stacjonarnym ze zdobywaniem doświadczenia zawodowego.

1. Determinanty sprawnego wejścia absolwentów wyższych uczelni na rynek pracy – miejsce doświadczenia zawodowego

W Polsce obserwowany jest systematyczny wzrost liczby bezrobotnych absolwentów szkół wyższych i ich udziału w liczbie bezrobotnych ogółem. W 1995 r. zarejestrowano ich 8,5 tys. i stanowili oni 0,3% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych. W 2000 r. było ich już 18,8 tys., a ich udział w ogólnej liczbie bezrobotnych wyniósł 0,7%. W 2008 r., kiedy stopa bezrobocia rejestrowanego w gospodarce spadła do 9,5%, liczba zarejestrowanych bezrobotnych absolwentów wyższych uczelni wyniosła 23,2 tys. i stanowili oni 1,6% ogółu bezrobotnych. Największą liczbę zarejestrowanych bezrobotnych absolwentów wyższych uczelni odnotowano w 2010 r. – 34,8 tys. i stanowili oni wtedy 1,7% ogółu bezrobotnych. W 2012 r. ich liczba i udział nieco zmalały – odpowiednio do 31,5 tys. i 1,5% [GUS, 2003, 2010a, 2012].

Nie wszyscy absolwenci uczelni poszukujący pracy rejestrują się w urzędach pracy. Dlatego dobrym uzupełnieniem powyższych danych są wyniki BAEL. W IV kwartale 2013 r. 76 tys. osób z wykształceniem wyższym poszukiwało pracy po raz pierwszy i stanowiły one 20,7% osób w tej grupie. Ich liczba była tylko o 3 tys. niższa od liczby osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym poszukujących pierwszej pracy. Przeciętny okres poszukiwania pracy dla osób z wykształceniem wyższym wynosił 10,1 miesiąca, przy średniej dla całej populacji wynoszącej 12,2 miesiąca [GUS, 2014, s. 117 i 120]. Wynika z tego, że sytuacja absolwentów wyższych uczelni na polskim rynku pracy stopniowo się pogarsza.

Bezrobocie wśród absolwentów wyższych uczelni to stosunkowo słabo rozpoznany problem, gdyż do początku lat 90. XX w. bez przeszkód wchodzili oni na rynek pracy. Dopiero rosnące bezrobocie w tej grupie sprawiło, że pro-

blemy tranzykcji absolwentów studiów wyższych na rynek pracy stały się przedmiotem badań i opracowań teoretycznych.

Z dotychczas przeprowadzonych badań, często o interdyscyplinarnym charakterze, wynika, że pomyślne wejście absolwentów uczelni na rynek pracy jest uwarunkowane wieloma czynnikami. Wymienia się wśród nich uwarunkowania makroekonomiczne, takie jak ogólna kondycja gospodarki i jej innowacyjność oraz sytuacja na rynku pracy, czynniki indywidualne (w tym np. wykształcenie rodziców, poziom aspiracji i motywacji), a także poziom i jakość zgromadzonego kapitału edukacyjnego [Piróg, 2013, s. 133]. W badaniach nad jakością kapitału edukacyjnego wskazuje się na dwie grupy czynników: (1) działania uczelni, a w szczególności sylwetkę absolwenta, działanie biura karier i współpracę z pracodawcami, (2) indywidualne zachowania studentów i absolwentów, a w tym: dążenie do osiągnięcia wysokich efektów kształcenia, poszerzanie kwalifikacji i zdobywanie doświadczenia zawodowego [Piróg, 2013, s. 134]. Doświadczenie zawodowe jest często traktowane jako składowa szerzej rozumianej wiedzy, która obejmuje formalną edukację oraz doświadczenie na stanowisku pracy [Kowalczyk, 2012]. O ile formalną edukację realizowaną na uczelniach można doskonalić poprzez lepsze dopasowanie programów nauczania do potrzeb rynku pracy i położenie nacisku na osiągnięcie założonych efektów kształcenia, to indywidualne działania studentów trudniej jest motywować. Szczególnie złożone wydaje się zdobywanie doświadczenia zawodowego przez studentów studiów stacjonarnych, o czym będzie mowa w dalszej części artykułu. Ponadto traktowanie doświadczenia zawodowego jako jednego z wielu czynników jakości kapitału edukacyjnego może niwelować jego rangę.

Część badań koncentruje się na określeniu zbioru najważniejszych cech absolwentów warunkujących krótki okres poszukiwania przez nich pierwszej pracy. Należy do nich także doświadczenie praktyczne zdobyte w czasie studiów [Kopertyńska, 2009, s. 78; Wincenciak, 2010]. Prowadzą one jednak do wniosków dwojakiego rodzaju. Jedne podkreślają konieczność wzbogacenia programu studiów o zdobywanie praktycznych umiejętności, inne sugerują konieczność stworzenia studentom warunków do kontaktów z pracodawcami.

W większości badań autorzy zwracają też uwagę na formalne cechy absolwentów, takie jak poziom wykształcenia (licencjackie/inżynierskie czy magisterskie) lub ukończony kierunek studiów [Arak, 2013]. Dostępne są także wyniki badań akcentujących znaczenie cech charakteru i osobowości warunkujących sukces przy poszukiwaniu pierwszej pracy, takich jak: ekstrawersja, ugodowość, sumienność czy stabilność emocjonalna [Kowalczyk, 2012].

W procesie budowy europejskiego rynku pracy jednym z celów stało się połączenie zdobywania wiedzy teoretycznej oraz pracy poprzez promowanie

elastycznych ścieżek kształcenia i dążenie do rozwoju efektywnych relacji pomiędzy wszystkimi podmiotami rynku pracy [Marszałek, 2012]. Zauważono, że z roku na rok coraz większa liczba studentów studiów stacjonarnych decyduje się na podjęcie pracy zarobkowej w trakcie nauki, argumentując to nie tylko chęcią podreperowania budżetu, ale też możliwością zdobycia doświadczenia zawodowego, co jest wyrazem adaptacji młodych ludzi do zmian zachodzących w gospodarce. W badaniach absolwentów prowadzonych przez IPiSS wśród czynników decydujących o znalezieniu zatrudnienia przez absolwentów szkół wyższych na drugim miejscu znalazło się doświadczenie zawodowe (po wiedzy i umiejętnościach). Badanie wykazało też, że 44% badanych absolwentów pracowało już w czasie studiów, a w oczach pracodawców najbardziej deficytową umiejętnością absolwentów było łączenie teorii z praktyką, czyli wykorzystanie w środowisku zawodowym wiedzy teoretycznej zdobytej w czasie studiów [IPiSS, e-Dialog, 2012, s. 10-12].

Badanie modułowe na temat wejścia ludzi młodych na rynek pracy przeprowadzone w II kwartale 2009 r. wykazało, że na 2 mln 424 tys. osób z wyższym wykształceniem w wieku 15-34 lat w trakcie nauki: 1 mln 237 tys. osób (ok. 51%) nie miało pracy lub wykonywało ją krócej niż 1 miesiąc w ciągu roku, 206 tys. (ok. 8%) wykonywało pracę będącą częścią programu nauczania, 919 tys. (ok. 37%) wykonywało pracę niebędącą częścią programu nauczania, a 151 tys. (ok. 6%) wykonywało pracę w czasie przerwy w nauce [GUS, 2010b, s. 52]. To samo badanie ujawniło, że spośród osób, które podjęły pracę jeszcze przed zakończeniem edukacji (10,5% badanych), 79% wykonywało pracę niebędącą częścią programu nauczania (w tym praca w czasie przerwy w nauce) lub będącą jego częścią. Z kolei wśród osób, które podjęły pierwszą pracę dopiero po upływie 12 miesięcy (17,6% badanych), było tylko 23,6% osób, które w okresie nauki wykonywały pracę [GUS, 2010b, s. 56]. Zatem łączenie nauki z wykonywaniem pracy wydatnie podnosiło szansę absolwentów na szybkie znalezienie pracy.

2. Możliwości integracji doświadczenia zawodowego ze studiami w trybie stacjonarnym

Według Urszuli Jeruszki [2002, s. 80] szkoła nauczająca zawodu i przedsiębiorstwo powinny stanowić wspierające się i uzupełniające miejsca nauki zawodu. Odnosi się to również do wyższej uczelni. W literaturze wyróżnia się trzy sposoby zdobywania doświadczenia zawodowego w czasie studiów [Harvey, Locke i Morey, 2002, s. 30]: (1) zorganizowany, stanowiący część programu studiów, (2) zorganizowany, pozostający poza programem studiów, (3) *ad hoc*, poza pro-

gramem studiów. Z kolei doświadczenie zawodowe będące częścią programu studiów można zorganizować w ramach: (1) tradycyjnego programu z elementami doświadczenia zawodowego jako komponentem opcjonalnym lub obowiązkowym, (2) ogólnych modułów zakładających kontakt z zawodem w programie studiów, (3) programu całkowicie realizowanego lub zdominowanego przez zajęcia na stanowiskach pracy.

W trakcie studiów w obecnych warunkach w Polsce przewidziano praktykę obowiązkową po drugim roku studiów i jeżeli student sam nie zatroszczy się o zdobycie doświadczenia w miejscu pracy, może to być jego jedyny kontakt z zawodem do ukończenia nauki. Poza obowiązkowymi praktykami studenci próbują zdobywać doświadczenie zawodowe poprzez dodatkowe praktyki, staże krajowe lub zagraniczne, o które często trzeba ubiegać się w drodze konkursu, a także pracę zarobkową w czasie studiów. Towarzyszą temu kolizje z zajęciami na uczelni albo brak czasu na wykonanie przewidzianych programem studiów projektów, zaliczenie kolokwium oraz zdobycie satysfakcjonującego poziomu wiedzy i dobrych wyników w nauce, co także coraz częściej ma znaczenie przy poszukiwaniu pracy. Wymienione trudności dla części studentów mogą stanowić barierę nie do pokonania, dlatego nie zdecydują się na łączenie pracy ze studiami.

Problem deficytu doświadczenia zawodowego u absolwentów wyższych uczelni znalazł swój wyraz w nowelizacji ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym [www 1], która wprowadza obowiązkowe 3-miesięczne praktyki na studiach o profilu praktycznym oraz studia dualne, na których nauka ściśle powinna łączyć się z praktyką. W Polsce kształcenie dualne jest najczęściej utożsamiane z kształceniem naprzemiennym i oznacza edukację lub kształcenie łączące okresy w instytucji edukacyjnej lub centrum kształcenia i w miejscu pracy. Schemat naprzemienny może mieć miejsce w wymiarze tygodniowym (np. dwa dni w szkole, trzy dni w przedsiębiorstwie), miesięcznym lub rocznym [Dziedziczak-Foltyn i Brzeziński, 2013, s. 54]. W zależności od statusu kształcący się mogą być związani z przedsiębiorstwem umową i otrzymywać wynagrodzenie.

Idea kształcenia dualnego jest propagowana w Polsce od lat 90. XX w., ale była odnoszona do tej pory głównie do zasadniczych i średnich szkół zawodowych. Doświadczeniem w zakresie kształcenia dualnego na poziomie wyższym dysponują Niemcy, realizując je np. w Wyższej Szkole Ekonomii i Zarządzania w Essen czy w akademiach zawodowych w niektórych landach. Przygotowują one inżynierów informatyków oraz specjalistów z zakresu ekonomii, usług finansowych i turystyki [Dziedziczak-Foltyn i Brzeziński, 2013, s. 112-113]. W Polsce eksperyment kształcenia dualnego na poziomie wyższym realizuje Politechnika Poznańska na Wydziale Elektrycznym, na kierunku informatyka i robotyka, i na Wydziale Budowy Maszyn i Zarządzania – na kierunku mechanika i budowa

maszyn, we współpracy m.in. z firmami: Volkswagen i Solaris Bus & Coach. W dualnym systemie uczestniczą tam studenci po I roku studiów [www 2]. W ostatnim okresie próby kształcenia dualnego podjęły też w Polsce nieliczne szkoły niepubliczne.

W Polsce nie wypracowano jednolitej formuły łączenia studiów w trybie stacjonarnym ze zdobywaniem doświadczenia zawodowego (z wyjątkiem obowiązkowej praktyki), dlatego część absolwentów może pozostawać z nikłym doświadczeniem praktycznym do ukończenia studiów. Stąd uzasadnione wydaje się badanie preferencji studentów w zakresie łączenia studiów stacjonarnych ze zdobywaniem doświadczenia zawodowego. Znając realia studiów i kontaktów z pracodawcami, mogą oni dostarczyć cennych wskazówek. Równie ważna jest diagnoza stanu faktycznego w tym zakresie celem ustalenia, jaki odsetek studentów łączy studia z pracą zarobkową i jakie motywacje kierują aktywnością studentów w tym zakresie.

3. Integracja studiów stacjonarnych ze zdobywaniem doświadczenia zawodowego – wyniki badania ankietowego

W tej części artykułu zostaną zaprezentowane wyniki badania, którym objęto studentów Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach kształcących się na I roku studiów stacjonarnych II stopnia na kierunku ekonomia w Katowicach i w Rybnickim Ośrodku Naukowo-Dydaktycznym. Byli to zatem studenci posiadający już dyplom licencjata (lub inżyniera) i kontynuujący naukę. Badanie przeprowadzono w styczniu i marcu 2014 r., objęło ono wszystkich studentów obecnych w dniu badania. Wykorzystano technikę badania ankietowego w formie ankiety papierowej – anonimowej. W badaniu wzięło udział 129 osób, otrzymano 124 prawidłowo wypełnione ankiety. Ankieta składała się z trzech części. Niżej, ze względu na cel opracowania, zostaną przedstawione wyniki tylko jednej z nich.

Celem prezentowanej części badania było ustalenie preferowanych przez studentów form łączenia zdobywania doświadczenia zawodowego ze studiami w trybie stacjonarnym. Studenci mieli możliwość wyrażenia opinii na temat najlepszych, ich zdaniem, sposobów łączenia studiów ze zdobywaniem doświadczenia zawodowego spośród przedstawionych im wariantów. Istotne było także poznanie opinii na temat wiodącego motywu podejmowania pracy przez studentów. Mogli także wskazać, jaki sposób łączenia studiów ze zdobywaniem doświadczenia zawodowego jest dla nich najlepszy w obecnych realiach. Na tej podstawie podjęto próbę wyłonienia preferowanych modeli łączenia studiów w trybie stacjonarnym ze zdobywaniem doświadczenia zawodowego.

W badanej grupie znalazło się 31 osób (25%) pracujących w okresie prowadzenia badania, 17 osób pracowało w przeszłości, 34 osoby wykonywały prace dorywcze w weekendy lub w czasie wakacji, 42 osoby (34%) nigdy nie pracowały, ani jedna osoba nie prowadziła działalności gospodarczej. Zatem 82 osoby (66%) miały już kontakt z pracą zarobkową.

Na początku zapytano studentów o najlepszy, ich zdaniem, sposób zdobywania doświadczenia zawodowego spośród przedstawionych stosunkowo ogólnych wariantów, zarówno dostępnych, jak i niedostępnych w obecnym systemie.

Tabela 1. W jaki sposób Pani/Pana zdaniem najlepiej byłoby zdobywać doświadczenie zawodowe w czasie studiów?

Odpowiedź	Ogółem	P	N
Obowiązkowe praktyki studenckie (w obecnym systemie)	4	2	2
Staże dla studentów w okresie wolnym od nauki (wakacje)	14	8	6
Praca w okresie wolnym od nauki (wakacje)	3	1	2
Praca w okresie roku akademickiego (równoległe z zajęciami na uczelni lub w weekendy), organizowana we własnym zakresie	15	8	7
Dualny system kształcenia, np. 3 dni studiów + 2 dni pracy w tygodniu albo 3 miesiące nauki + 2 miesiące pracy w semestrze, organizowane przez uczelnię; wynagrodzenie zależne od wykonywanych zadań	88	63	25
Inne formy, jakie?.....	–	–	–

Objaśnienia: P – osoby, które pracowały w dniu badania, pracowały w przeszłości albo podejmowały zajęcia dorywcze w weekendy lub w czasie wakacji; N – osoby, które nie pracowały w okresie przeprowadzania badania ani w przeszłości.

Źródło: Badanie ankietowe.

Jako najlepszy sposób zdobywania doświadczenia zawodowego w czasie studiów 71% badanych wybrało dualny system kształcenia. Co ciekawe, spośród wszystkich opowiadających się za tym modelem aż 72% miało już kontakt z pracą, natomiast spośród osób mających już doświadczenie w pracy aż 77% wybrało kształcenie dualne. Na drugim miejscu (12% wskazań) znalazła się praca w okresie roku akademickiego organizowana we własnym zakresie. Wariant ten wybrały zarówno osoby mające już kontakt z pracą, jak i te, które go nie miały. Podobna liczba wskazań dotyczyła staży dla studentów w okresie wolnym od nauki. Tylko cztery osoby wybrały praktyki studenckie w obecnym systemie.

Studentów zapytano także o najważniejszy, ich zdaniem, motyw podejmowania pracy zarobkowej przez studentów studiów stacjonarnych (tabela 2).

Tabela 2. Jaka jest najważniejsza obecnie Pani/Pana zdaniem przyczyna podejmowania pracy przez studentów studiów stacjonarnych?

Odpowiedź	Ogółem	P	N
Motyw zarobkowy	78	52	26
Świadomość konieczności zdobycia doświadczenia zawodowego	40	25	15
Mała szansa na stypendium za wyniki w nauce	–	–	–
Naśladowanie studentów ze starszych roczników	–	–	–
Presja mediów i otoczenia na zdobywanie praktycznych umiejętności	3	3	–
Inna, jaka?.....			
– bardzo niskie stypendium za wyniki w nauce	1	1	–
– niskie stypendia nie pozwalające na utrzymanie się bez pomocy rodziców	1	1	–
– zależna od rodzaju pracy	1	–	1

Objaśnienia: jak w tabeli 1.

Źródło: Badanie ankietowe.

W opinii 63% ankietowanych najważniejszą przyczyną podejmowania pracy przez studentów studiów stacjonarnych jest motyw zarobkowy (przyczynę tę uznało za najważniejszą 63% osób mających już kontakt z pracą i 62% osób do tej pory niepracujących). 32,3% studentów jako najważniejszy powód wskazało konieczność zdobycia doświadczenia zawodowego, trzy osoby wskazały na presję mediów i otoczenia (były to osoby pracujące). Trzy osoby sformułowały własne propozycje odpowiedzi, które głównie odnosiły się do kwestii niskich stypendiów.

Studentów zapytano także, jaką możliwość zdobycia doświadczenia zawodowego w obecnych warunkach, spośród zaproponowanych szczegółowych wariantów, wybrałyby jako najlepszą dla siebie (tabela 3).

Tabela 3. Którą z niżej podanych możliwości wybrałaby/łby Pani/Pan jako najlepszą dla siebie formę kontaktu z praktyką w czasie studiów?

Odpowiedzi	Ogółem	P	N
1	2	3	4
Bezpłatny trzymiesięczny staż w znanej, atrakcyjnej korporacji na stanowisku zgodnym z kierunkiem studiów, na który trzeba aplikować w drodze konkursu	14	9	5
Bezpłatny staż w firmie o zasięgu lokalnym, na który kandydaci przyjmowani są wg kolejności zgłoszeń	5	3	2
Praca na etacie w firmie na stanowisku niewymagającym wyższego wykształcenia za płacę minimalną (w 2014 r. – 1680 zł brutto), prawdopodobna kolizja z zajęciami na uczelni	5	4	1
Praca na zlecenie lub umowę o dzieło w elastycznym czasie pracy (ok. 15 godzin tygodniowo), zgodna z kierunkiem studiów i dochodem ok. 1 tys. zł miesięcznie brutto	84	51	33
Bezpłatny trzymiesięczny staż w znanej, atrakcyjnej korporacji za granicą, na stanowisku zgodnym z kierunkiem studiów, na który trzeba aplikować w drodze konkursu; koszty mieszkania i diety pokrywa firma	11	10	1

cd. tabeli 3

1	2	3	4
Jeżeli powyższe propozycje nie są satysfakcjonujące, proszę o podanie innej:			
– płatne staże w dobrych firmach	3	3	–
– płatny staż 6-miesięczny	1	–	1
– praca na pół etatu w elastycznych godzinach	1	1	–

Objaśnienia: jak w tabeli 1.

Źródło: Badanie ankietowe.

Prawie 68% ankietowanych studentów wybrało pracę na podstawie umowy cywilnoprawnej w elastycznym czasie pracy jako najlepszą dla siebie formę kontaktu z praktyką (62% osób, które już pracowały i 79% osób, które do tej pory nie pracowały). Jedynie 11% badanych byłoby skłonnych ubiegać się w drodze konkursu o atrakcyjny staż, zgodny z kierunkiem studiów, ale bezpłatny. Co ciekawe, większość z nich miała już kontakt z pracą zarobkową. Niecałe 9% badanych byłoby skłonnych ubiegać się o podobny staż za granicą, 10 na 11 wskazań pochodziło od osób, które już pracowały. Może to świadczyć o tym, że dotychczasowe formy zdobywania doświadczenia w pracy nie były dla studentów satysfakcjonujące. Jednocześnie tylko pięciu studentów wskazało pracę na etacie niewymagającym wyższego wykształcenia jako najlepszą dla siebie formę zdobywania doświadczenia zawodowego. W propozycjach odpowiedzi znalazły się jeszcze 6-miesięczne płatne staże oraz praca w wymiarze połowy etatu.

Podsumowanie

Posiadanie doświadczenia zawodowego jest jedną z cech warunkujących płynne przejście pomiędzy studiami a rynkiem pracy. Przeprowadzone badanie ankietowe wykazało, że najbardziej preferowanym przez studentów UE w Katowicach modelem łączenia studiów w trybie stacjonarnym ze zdobywaniem doświadczenia zawodowego jest dualny system kształcenia z możliwością osiągnięcia wynagrodzenia. Należy jednak pamiętać, że jest to model hipotetyczny i na razie bliżej studentom nieznanym, obecny w polskich realiach raczej w charakterze eksperymentu. Z badania wynika też jednoznacznie, iż studenci są zainteresowani taką formą zdobywania doświadczenia zawodowego, która przynosiłaby im dochód. Jest to główny, w opinii badanych, motyw podejmowania pracy przez studentów studiów stacjonarnych. Spośród dostępnych możliwości zdobywania doświadczenia zawodowego studenci studiów stacjonarnych preferują pracę na podstawie umowy cywilnoprawnej, w elastycznym czasie pracy.

Kwestia zdobywania doświadczenia zawodowego w czasie studiów niewątpliwie wymaga uregulowania. Preferencje studentów sugerują też, że ewentualne nowe rozwiązania powinny uwzględniać różne modele, np. obok zorganizowanego kształcenia dualnego możliwość łączenia studiów z pracą zarobkową organizowaną we własnym zakresie.

Literatura

- Arak P. (2013), *Wejście młodych ludzi na rynek pracy. Oczekiwania i możliwości realizacji*, „Polityka Społeczna”, nr 10.
- Dziedziczak-Foltyn A., Brzeziński K. (2013), *Kształcenie zawodowe i kształcenie dualne w Polsce i województwie łódzkim. Stan obecny i perspektywy rozwoju*, ASM Centrum Badań i Analiz Rynku, Łódź.
- GUS (2003, 2010a i 2012), *Rocznik Statystyczny Pracy*, Warszawa.
- GUS (2010b), *Wejście ludzi młodych na rynek pracy w Polsce w 2009 r.*, Warszawa 2010.
- GUS (2014), *Aktywność ekonomiczna ludności Polski w IV kwartale 2013*, Warszawa.
- Harvey L., Locke W., Morey A. (2002), *Enhancing Employability, Recognizing Diversity. Making Links Between Higher Education and the World of Work*, Universities UK, London.
- IPiSS, e-Dialog Sp. z o.o. (2012), *Raport z badań II edycji projektu Uczelnia Przyjazna Pracodawcom*, Warszawa.
- Jeruszka U. (2002), *Dostosowywanie kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy – uwarunkowania i możliwości* [w:] U. Jeruszka (red.), *Optymalizacja kształcenia zawodowego z punktu widzenia potrzeb rynku pracy*, IPiSS, Warszawa.
- Kopertyńska M.W. (2009), *Sytuacja ludzi młodych na rynku pracy i jej wpływ na ich aktywność* [w:] M. Noga, M.K. Stawicka (red.), *Rynek pracy w Polsce w dobie integracji europejskiej i globalizacji*, CeDeWu, Warszawa.
- Kowalczyk E. (2012), *Wpływ cech i umiejętności pracobiorców na ich funkcjonowanie na rynku pracy*, „Ekonomista”, nr 1.
- Marszałek A. (2012), *„Zatrudnialność” – nowa i poszukiwana cecha pracownika*, „Polityka Społeczna”, nr 11-12.
- Piróg D. (2013), *Wybrane determinanty tranzycji absolwentów studiów wyższych na rynek pracy*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Wydziałowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, nr 160.
- Wincenciak L. (2010): *Graduates' Characteristics and Labour Market Entry: Polish Experience*, „Ekonomista”, nr 6.
- [www 1] Sejm przyjął nowe prawo dla uczelni. Informacja z dnia 11 lipca 2014, <http://www.nauka.gov.pl> (dostęp: 15.07.2014).
- [www 2] Politechnika Poznańska, <http://www3.put.poznan.pl/news/3979> (dostęp: 6.06.2014).

**WAYS OF THE INTEGRATION OF THE TERTIARY EDUCATION
WITH GAINING PROFESSIONAL EXPERIENCE – RESEARCH RESULTS**

Summary: Professional experience is one of the features which condition the effective transition of the university graduates into the labor market. There are many possibilities in Poland to combine gaining job experience with studying full-time. There is also great freedom in this area. Questionnaire surveys carried out over a group of students proved that from the students' point of view the best model of combining studies with parallel job experience would be a dual system if only such a possibility existed. Students want to receive financial reward for their work. This is why nowadays they choose the employment under civil law contracts with flexible working hours provided as the best form of gaining work experience.

Keywords: labour market, professional experience, dual education.